

जाहीरतींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(दयाल इंग्लिश माफ)
किराकोट अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख २६ मार्च, १९४१

अंक १३

सर्व तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

‘पायोनियर डाईंग हाऊस’

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कपड
इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—
भिकारदास माफती रोड, दातेवाडी, पुणे.

L. S. G. D. Training classes for officers of Local Self Government Service under the auspices of the Government of Bombay and the Local Self Government Institute, will begin from **1st May, 1941 at Bombay, Ahmedabad and Poona.**

Fees Rs. 75

Apply for Prospectus to:

THE HONORARY SECRETARY,
410 Shanwar, Poona 2
or

THE DIRECTOR,
11, Elphinstone Circle, Fort, BOMBAY

देशी औषधें तयार करणारा
महाराष्ट्रांतील प्रमुख कारखाना
पेठ, (अंलिमिया) व सर्व प्रकारच्या आजारानंतर येणाऱ्या

अशक्ततेवर

रक्तवर्धक

वापरा.

सर्वत्र मिळतें.

—: केंद्र:—

पुणे, मुंबई, उमरावती, नागपूर, सांगली,
कोल्हापूर, हुबळी.

आयुर्वेद रसशाळा
पुणे, लि. पुणे ४.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुशल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

विविध माहिती

गांजासंबंधीचा मद्रास सरकारचा कायदा

गांजा अजिबात जवळ बाळगतां कामा नये असा नियम करणारा मद्रास सरकारचा कायदा प्रांतिक विधिमंडळाच्या कक्ष-बाहेरचा आहे, असा मद्रास हायकोर्टानें निकाल दिला आहे.

वैद्यकीय शिक्षण पुरें करण्याची अमेरिकेंत सोय

ग्रेट-ब्रिटनमधील वैद्यकीय शिक्षणाचे विद्यार्थी आपला अभ्यासक्रम पुरा करण्याकरितां अमेरिकेंत जाणार आहेत. रॉकफेलर फौंडेशनच्या सहाय्यानें ही व्यवस्था होत आहे. अमेरिकेंतील व कॅनडातील सुमारे २५ वैद्यकीय संस्थांनीं ह्या विद्यार्थ्यांस दाखल करून घेण्यास संमति दिली आहे.

तापी रेल्वे कंपनी लि.

तापी रेल्वे कंपनीस गेल्या वर्षी ११ लक्ष, ९४ हजार रुपये निवळ नफा झाला. भागीदारांस ८% डिव्हिडंड व बोनस मिळाले. ह्या कंपनीचें वसूल मांडवल १ कोटी, ३२ लक्ष रुपये आहे. कंपनीच्या रेल्वेचें गेज ५३ फूट आहे. रेल्वेच्या फाट्याची लांबी १५६ मैल असून तो तापी नदीचे स्रोत्यांतून जातो. सुरत व अंमळनेर ही ह्या रेल्वेच्या टोकाची स्टेशनें आहेत.

आयर्लंडचा तटस्थपणा

आयरा असेरपर्यंत तटस्थ रहाणार, अशी घोषणा मि. टी. व्हेलेरा ह्यांनीं नुकतीच केली.

हिंदी रेल्वेजची सुरेदी

हिंदी रेल्वेजनीं १९३९-४० मध्ये, १९३८-३९ च्या मानानें ९५ लक्ष रुपये अधिक किंमतीचा माल हिंदुस्थानांत सुरेदी केला. आयात केलेल्या मालाची किंमत ९ लक्ष रुपयांनीं कमी भरली.

विमानांचें उत्पादन

विमानांचें उत्पादन करणाऱ्या तीन प्रमुख अमेरिकन कंपन्यांचें उत्पादन गेल्या सवा वर्षांत तेरापट वाढलें आहे.

वानरांची जंगलांत रवानगी

कानपूर म्युनिसिपॅलिटीनें आपल्या हद्दीमधील वानरां पकडून तीं दूर नेऊन जंगलांत सोडण्याचें ठरविलें आहे. ह्या योजनेस सुमारे ८०० रुपये खर्च येईल.

सिमेटची ऑर्डर

४२,००० टन पोटेल्ड सिमेटची ऑर्डर एका ब्रिटिश साम्राज्यांतर्गत देशाकडून हिंदी कारखान्यांस मिळाली आहे.

हिंदी शुद्धविषयक म्युझियम

शुद्धसहायाच्या हिंदी प्रयत्नांचें एक म्युझियम करण्यांत यावयाचें आहे. ग्रेट ब्रिटनमधील इंपीरिअल वॉर म्युझियमचे अधिकारी ह्यासंबंधांत सहकार्य करणार आहेत.

जमिनीसंबंधी माहिती

हिंदी जमिनीसंबंधीची उपलब्ध माहिती संकलित करण्याचें इंपीरिअल कॉन्सिल ऑफ अग्रिकल्चरल रिसर्चनें ठरविलें आहे. दोन वर्षेपर्यंत ही काम चालेल.

बडोद्या स्टेट रेल्वे

बटोदें संस्थानच्या मालकांच्या रेल्वेजना १९३९-४० मध्ये २०३ लक्ष रुपये नफा झाला. म्हणजे, त्या रेल्वेजमध्ये गुंतविलेल्या ५ कोटी रुपये मांडवलावर ४-१% व्याज पडलें. नफ्याची सर्व रकम संस्थानाचें उत्पन्न म्हणून घेण्यांत येईल.

हिंदी गिरण्यांतील देशी कपाशीचा उठाव

(४०० पौंड वजनाच्या गाठी)

जानेवारीमधील उठाव	बि. हिंदुस्थान	संस्थानें	एकूण
१९४०	२,२१,८०१	४६,७५०	२,६८,५५१
१९४१	२,५५,९९७	५६,४२५	३,१२,४२२

सातारा

सातारा शहराची लोकसंख्या १९३१ सालीं २४,०२७ होती, आतां ३०,७१६ झाली आहे.

सिंधमधील कपाशीची लागवड

सिंधमध्ये सुधारलेल्या जातीच्या लांब धार्याच्या कपाशीची लागवड आतां पुष्कळच वाढली आहे. सरकारच्या धरणांमुळे कपाशीच्या लागवडीस उत्तेजन मिळालें आहे. अमेरिकन कपाशीची व देशी कपाशीची लागवड मित्र राक्षण्यासाठी योग्य ते नियम करण्यास आतां वेळ सोईची आहे.

बोर्डिंग व लॉजिंग होसच्या दरांचें नियंत्रण

जबलपूर येथील बोर्डिंग व लॉजिंग गृहांच्या दरांवर नियंत्रण ठेवणारा एक कायदा तेथील प्रांतिक सरकारनें जाहीर केला आहे. कोणत्याहि गृहाचे दर फाजील असल्याचें आढळून आल्यास, त्यासंबंधीं तातडीनें चौकशी करून योग्य दर ठरविण्याचा अधिकार तेथील असिस्टंट इंजिनअरास देण्यांत आला आहे. त्यावर अपील करावयाचें असल्यास तें डेप्युटी कमिश्नरकडे करावयाचें आहे.

शुद्धाच्या धोक्याचा विना

शुद्धविषयक धोक्याच्या विनाच्या सक्तीची अंमलबजावणी मार्गेच सुरू झाली आहे. ह्या विनाचे हत्ते दर तीन महिन्यांनीं पुनः ठरविण्याचा अधिकार सरकारास आहे. सध्याचा दर प्रत्येक १०० रुपयांस दूरमहा अर्धा आणा, असा आहे. तो १ एप्रिल १९४१ पासून पुढे एक आणा करण्यांत येईल.

पेटिट इन्स्टिट्यूट लायब्ररी, मुंबई

वरील संस्थेच्या पदावर ४,९४३ समासद आहेत. गेल्या वर्षी लायब्ररीनें ९,१०४ रुपयांची १,६९५ नवी पुस्तके घेतली व १,४,२०० रुपये वार्षिक वर्गणीची ४३९ नियतकालिके चालू ठेवली. समासदांनीं एकूण ८५ हजार पुस्तके वाचण्यासाठी नेली. त्यापैकी मराठी पुस्तकांची संख्या ४१४ होती.

संरक्षक जकातीची शुद्ध वाढविली

लोसेड, पोलाद, साखर, इत्यादिवरील संरक्षक जकातीची शुद्ध चालू, महिनाअखेर संपत होती, ती एका वर्षांत वाढविणारे एक बिल सरकारनें असेंज्वात आणलें आहे. संरक्षणाची ह्यापुढे आवश्यकता आहे किंवा नाहीं आंभि ती तशी असल्यास संरक्षण किती देण्यांत यांचें, ह्याचा विचार करण्यास सध्याचा समय सोईस्कर नाहीं.

सहकार्याची आवश्यकता

सरकार, गिणी मालक व कामगार ह्यांच्या सहकार्यावरच ब्रिटिश लोकांचें सामर्थ्य व उद्दिष्ट हीं आधारलेली आहेत असें इंटर नॅशनल लेबर ऑफिसचे माजी डायरेक्टर, मि. विनॅट, ह्यांनीं आपल्या रिपोर्टांत म्हटलें आहे.

संशोधनाच्या १४ योजनांसाठी ५२ हजार रुपये

हिंदुस्थान सरकारला सहा देणाऱ्या बोर्ड ऑफ सायंटिफिक अँड इंडस्ट्रिअल रिसर्चनें संशोधनाच्या १४ योजनांस मिळून ५२ हजार रुपये मंजूर केले आहेत.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ

१ विविध माहिती ... १४६
 २ हिंदी उद्योगधंद्यांविषयींचि धोरण ... १४७
 ३ वाटटे ... १४८
 ४ बाकलेज्यू बँक ... १४८
 ५ स्फुट-विचार ... १४९
 मुंबई सरकारच्या हिरोवांत वाढावा—येत्या वर्षातील वाढाव्याचा विनियोग—कर

का कर्ज !—ओगळे म्हास वक्तं लि.
 ६ मुंबई येथील औद्योगिक परिषद ... १४९
 ७ सहकारी दिन ... १५२
 ८ धारयेकरांचा मेहनताना १५२
 ९ वाटचे बूट... ... १५३
 १० वृत्तातील द्रव्ये ... १५३
 ११ निवडक वाजाराभाव... १५४

अर्थ

बुधवार, ता. २६ मार्च, १९४१

हिंदी उद्योग-धंद्यांविषयींचि धोरण

मध्यवर्ती असेंब्लीत फिनॅन्स विभागी चर्चा चालू असतांना व्यापारमंत्री, सर रामस्वामी मुद्दलियार, ह्यांनी हिंदी उद्योगधंद्याचे संबंधांत कित्येक महत्त्वाच्या बाबींविषयीं सरकारच्या धोरणाचा खुलासा केला. ह्यांतली पहिली महत्त्वाची बाब स्वदेशी साखरेच्या धंद्याविषयींची होती, ह्या धंद्याच्या परिस्थितीचा विचार करून त्या बाबतीत सूचना करण्यासाठी एक मध्यवर्ती सल्लागार मंडळ नेमण्याचा सरकारचा विचार असल्याचे त्यांनी सांगितले. साखरेच्या धंद्याचे नियमन हिंदुस्थान सरकारने स्वतःच्या हाती घ्यावे अशा आज्ञायाच्या सूचना करण्यांत आल्या आहेत, त्यांचे विवेचन आम्ही "अर्था" मध्ये केलेच आहे. प्रस्तुतचा मुद्दाचा काळ टारिफ बोर्डाच्या चौकशीस अनुकूल नाही आणि सुक्ष्म चौकशी-वांचून सरकारास नियंत्रणाचे किंवा इतर प्रकारचे अन्य धोरण अंगिकारणे शक्य नाही. ह्या कल्पनेने त्या सूचनांचा स्वीकार करण्याचे त्यांनी नाकारले आहे. परंतु त्याचबरोबर निरनिराळे प्रांत व संस्थाने ह्यांमधील साखरेच्या धंद्याचे बाबतीत धोरणाचा योग्य मेळ घातला जावा ह्या हेतूने सल्लागार मंडळाची योजना सरकारने पसंत केली आहे असे दिसते. प्रांतिक व संस्थानी सरकारांकडे ती योजना पाठवण्यांत आली असून तिळा त्यांची संमति मिळेल अशी सर रामस्वामी ह्यांस आशा वाटत आहे. नियोजित मध्यवर्ती सल्लागार मंडळांत मुख्यत्वेकरून ह्या सरकारांचे प्रतिनिधी घेण्यांत येतील आणि ऊंस पिकवणारे व साखरेचे कार-सासनदार ह्यांचेहि प्रतिनिधी घेण्या प्रमाणांत त्यावर असतील. सेंट्रल कॉन्ट्रोल कमिटीप्रमाणेच ह्या सल्लागार मंडळाकडे विचारविनिमय आणि साखरेच्या धंद्याची मुख्यबऱ्या होण्याविषयी सरकारास सूचना, हीं कामे देण्यांत येतील असे वाटते. हितसंबंधी प्रांत आणि संस्थाने ह्यांच्या प्रतिनिधींस सल्लागार मंडळांत स्थान मिळणार असल्याने त्यांच्या सूचना एकतरां होण्याची भीती नाही. मध्यवर्ती नियंत्रणाचे एवजी सहविचारार्थी कल्पना सरकारने स्वीकारली आहे ही गोष्ट साखरेच्या धंद्याचे दृष्टीने चांगली आहे असे म्हटले पाहिजे. ऊंस पिकवणाऱ्या शेतकऱ्यांस त्यांच्या

माळास कारखानदारांनी काय किंमत घाबरी ह्याविषयी बहुतेक सरकारांचे एकमत झाले आहे. ही किंमत सबंद हंगामांत एका उराविक दरानें देण्यांत येईल, पण कारखान्यांच्या नफ्याचे विशिष्ट प्रमाणांत शेतकऱ्यांस तिच्याशिवाय बोनसहि दिले जाईल.

सर रामस्वामी मुद्दलियार ह्यांच्या भाषणांतील दुसरा मुद्दा युद्धकाळांत निघालेल्या किंवा विस्तार पावलेल्या धंद्यांचे युद्धाच्या नंतरचे काळांत भवितव्य ह्या संबंधांतला होता. युद्ध-समाप्तीनंतर काहीं कारखान्यांतले उत्पादन बंद किंवा मर्यादित होऊन त्यांतले अनेक कामगार बेकार होतील. ह्या घटनेवरच्या उपाय-योजनेचा विचार एव्हापासून केला पाहिजे आणि त्याविषयी आपले आर्थिक सल्लागार चौकशी करित आहें असे त्यांनी सांगितले. युद्धोत्तर काळांतील हिंदुस्थानच्या औद्योगिक घटनेची घडी योजनात्मक पद्धतीने बसवणे जरूर आहे आणि त्याविषयीची चौकशीची व विचारविनिमयाची तयारी चालू करण्यांत येत आहे असे आश्वासनहि त्यांनी दिले. हिंदी धंद्यांस वावयाच्या संरक्षणाचे बाबतीत टारिफ बोर्डाची चौकशी होऊन त्याच्या शिफारशीची अंमलबजावणी होण्यांत पक्कळ वेळ जातो. ही दिरंगाई कशी टाळता येईल ह्या प्रश्नाचा विचार योग्य वेळी करण्याचे अभिवचन सर रामस्वामी ह्यांनी दिले. अशी एक सूचना सरकारला करण्यांत आली आहे की एसाया धंद्यास संरक्षण मिळाल्यानंतर टारिफ बोर्डाच्या शिफारशीस अनुसरून त्याची प्रगति होत आहे किंवा नाही इकडे लक्ष देण्याची तरतूद सध्या नाही, ती कर्णे आवश्यक आहे. ह्या संबंधांतहि आपण काहीं तरी योजना अंमलांत आणण्याचा विचार करू असे ते म्हणाले.

हिंदुस्थानचे औद्योगिकरणविषयी लोकांची जोराची मागणी आहे, तिळा अनुलक्षून व्यापारमंत्र्यांनी अशी विचारसरणी पुढे पाठली की स्वदेशी उद्योगधंद्यांस उच्चतम वावयाचे तें अशा नेताने दिले पाहिजे की युद्धानंतरच्या काळांत कारखाने व शेतीचा धंदा ह्यांच्या स्थितीचा परस्पर मेळ बसला पाहिजे. शेतीच्या माळास बाहेरच्या देशांमध्ये मिन्हाइक मिळून निर्गत व्यापार चालू रहाण्यास आयात माल परदेशांतून येणे अपरिहार्य आहे. तेव्हां हिंदुस्थानास सर्वेस्वी स्वावलंबी होता येणार नाही. आणि परदेशी व्यापारविनिमय चालू ठेवावा लागेल. हिंदी धंदेवाल्यांनी औद्योगिकरणाच्या बाबतीत भल्यास अपेक्षा व मागण्या करू नयेत असे सांगून त्यांनी आपणांस होणाऱ्या फायद्याचा विनियोग पुढे उपस्थित होणाऱ्या परिस्थितीच्या दृष्टीने करावा असा सल्ला सर रामस्वामींनी दिला. मध्यम व लहान प्रमाणावरील धंदे हवेत तसे अस्तित्वांत नसण्याने त्यांच्या उत्पादनावर अवलंबून असणाऱ्या मोठ्या कारखान्यांची कुचंबणा होते ह्या गोष्टींकडेहि त्यांनी लक्ष वेधले. सर अलेक्झांडर रोजर ह्यांनी औद्योगिक पहाणी केली आहे, तीच्यामधून निघालेल्या माहितीचा उपयोग लहान प्रमाणावरील धंद्यांस वावयाच्या उच्चतम-नाचे बाबतीत करता येईल आणि त्या संबंधांत योग्य ते उपाय योजले जातील असे त्यांनी सांगितले. हिंदुस्थानची औद्योगिक परिस्थिति आणि भवितव्य ह्यांचेविषयी सर रामस्वामी ह्यांनी अनेक महत्त्वाचे विचार प्रकट केले, त्यांमध्ये कित्येक धोरणाविषयींचे व मूलभूत तत्त्वांसंबंधाचे होते. ह्या कारणाने त्यांपैकी काहीं मुद्दे मतभेदांचा विषय होणें स्वाभाविक आहे. देशाची आर्थिक घडी युद्धोत्तर काळांत कशी बसेल हा येथें जिवाळ्याचा प्रश्न असून त्याची ह्यांनी एव्हापासून चालू होत आहे ही गोष्ट प्रस्तुत विवेचनांत समाधानकारक आहे.

बटाटे

शंभर वर्षांपूर्वी हिंदुस्थानात बटाट्यांची माहितीहि नव्हती; आतां आपल्या देशात दरसाल ९३ कोटि रुपये किंमतीचे बटाटे तयार होतात. सुमारे ४३ लक्ष एकर जमिनीत बटाट्यांची लागवड होते. गेल्या दहा वर्षांत लागवडीचें क्षेत्र सुमारे १२% वाढलें आहे. वार्षिक अंदाजी उत्पादन ५ कोटि मण आहे. कित्येक ठिकाणीं लागवण्यांत येणाऱ्या बटाट्यांचें बीं इटालीतून येतें. सध्याच्या युद्धामुळे तें येऊं शकणार नाहीं व तेथील लागवड कमी पडेल असा अंदाज आहे. गेल्या महायुद्धाचे वेळीं इटालिज्जिन बियाच्या अभावामुळे बटाट्याची लागवड कमी झाली होती. १९१४-१५ मध्ये पुणें जिल्ह्यांत ६,३२५ एकर बटाट्यांखाली होत; १९१८-१९ मध्ये ही लागवड २,३४५ एकरांपर्यंत झाली उतरली. बटाट्यांची साठवण व त्यांची वहातूक ह्यांत दरसाल सुमारे १३ कोटि रुपयांचें नुकसान होतें; कारण बटाटा हा लवकर सराव होतो ह्यामुळे, शेतकरी स्वतःचें बीं पुढील वर्षांकरितां ठेवण्याचा यत्न करीत नाहींत व त्याचा परिणाम उत्पादन-सर्च वाढण्यांत होतो. साठवणीच्या सध्याच्या पद्धतींत सुधारणा झाली, म्हणजे ह्या सर्चांत बचत होऊं शकेल.

आयात व निर्यात

हिंदुस्थानांत दरसाल सुमारे ३३ लक्ष रुपये किंमतीच्या ११३ लक्ष मण बटाट्यांची आयात होते. मुख्यतः ब्रह्मदेशांतूनच बटाटा येतो. इटलीचा आयातीमधील हिस्सा २०% आहे, त्याचा विनियोग लागवडीसाठीं बीं म्हणूनच मुख्यतः होतो. केनियांतून होणारी आयात सालोसाल वाढत आहे. १९३८-३९ मध्ये केनियांत हिंदुस्थानाकडे ४३ लक्ष रुपये किंमतीचे बटाटे पाठविले. ब्रह्मदेशांत पाठविलेल्या बटाट्यांची किंमत सुमारे २५ लक्ष रुपये होती. हिंदुस्थानांत २ लक्ष, ८१ हजार रुपयांचे ९४ हजार मण बटाटे निर्यात केले.

हिंदुस्थानांत बटाट्यांचा उपयोग मुख्यतः साण्याकडेच होतो; औद्योगिक उत्पादनाकडे होत नाहीं. एकूण वार्षिक पुरवठ्यापैकी सुमारे १६-२% बियासाठीं ठेवले जातात, ०-२% चीं निर्यात होते, व उरलेले ८३-६% म्हणजे सुमारे ४ कोटि, २० लक्ष मण बटाटे साण्यांत येतात. १०% बटाटे सराव झाले असें मानलें, तर ३ कोटि, ७८ लक्ष मण बटाट्यांचा साय म्हणून उपयोग होतो. म्हणजे दर माणशीं बटाट्यांचा खप ४३ शेरे होतो.

संशोधन व प्रगतीची दिशा

बटाट्यांची निवड करून प्रतवारी लागवण्याची हिंदुस्थानांत अत्यंत आवश्यकता आहे, "अँगमार्क" योजनेप्रमाणें प्रतवारी लागवण्यासाठीं अधिकाधिक कृषापारी पुढें येत आहेत, साठवणीच्या अन्वयस्थितपणामुळे दरवर्षी सुमारे १ कोटि, ६६ लक्ष रुपये किंमतीचे ८५३ लक्ष मण बटाटे बाया जातात; हा नारा धांबविण्यास कोल्ड स्टोरेजचा उपयोग होईल. जगांतील इतर देशांचे मानानें हिंदुस्थानांत बटाट्यांचें दर एकरां उत्पादन अत्यल्प आहे. कनिष्ठ दुवांचे बीं, रोमाईचें मोटें प्रमाण, खताचे दुर्भिक्ष, व स्थानिक परिस्थितीस अनुरूप योग्य जातींच्या बटाट्यांचा अभाव, हीं त्यांची प्रमुख कारणें आहेत. इंपीरिअल कॉन्सिल ऑफ अॅग्रीकल्चरल रिसर्चनें बटाट्यांच्या संबंधांत संशोधन सुरू केलें आहे, ही समाधानाची गोष्ट आहे.

बार्कलेज बँक (डोमिनीअन, क्लोनिअल अँड ओल्हरसीज)

वरील बँकेची वार्षिक सभा नुकतीच लंडनमध्ये भरली होती, त्यावेळीं तिचे अध्यक्ष सर जॉन कॉलकट ह्यांनीं जागतिक व्यापार-विषयक परिस्थितीचा आढावा घेतला. ग्रेट ब्रिजवरील कंपन्यांवर जागतिक परिस्थितीचा केवढा मोठा परिणाम होत असतो, हें त्यावरून लक्षांत घेईल. बार्कलेज बँकेकडे सुमारे २ अब्ज रुपयांच्या ठेवी आहेत.

अध्यक्षांचें भाषण

"दक्षिण आफ्रिकेंत, युद्धास प्रारंभ झाल्यानंतर प्रथम थोडी गडबड उडाली, परंतु आतां परिस्थिति निवळली आहे. द. आफ्रिकेची लोकर व मेश ह्यांची युरोपाकडे मोठ्या प्रमाणावर निर्यात होत असे; ह्या दोन्ही गोष्टी आतां ग्रेट ब्रिटन विकत घेत आहे. १९३९-४० मधील न्यासासहमधील चहाचें सर्व उत्पादन ग्रेट-ब्रिटननें घेतलें आहे. मॉरिशसमधील सर्व साखर ग्रेट ब्रिटननेंच सरेदी करण्याचा करार केला आहे. पूर्वे आफ्रिकेस गेलें वर्ष विशेष चांगलें गेलें नाहीं. -इजिप्तमधील कपाशीचे उत्पादक व व्यापारी ह्यांची युद्धपरिस्थितीमुळे झालेली कुचंबणा ग्रेट-ब्रिटननें सर्व कपास सरेदी करून दूर केली. वेस्ट इंडीज व ब्रिटिश ग्वायना येथील सर्व साखर ग्रेट-ब्रिटननें घेतली आहे. त्रिनिदाद, जमैका व ब्रिटिश होनडुरास येथील नारिंगिं ग्रेट-ब्रिटननें मिळविली आहेत. ब्रिटिश पश्चिम आफ्रिकेतील कोकोचे पीकहि ग्रेट ब्रिटनसाठीं राखून ठेवलेलें आहे. वरील सर्व देशांत बार्कलेज बँकेच्या व्यवहारांचें जाळें पसरलें आहे. ब्रिटिश सरकारनें त्या देशांतील मालाच्या उठावास योग्य ती किंमत देऊन सहाय्य केल्याकारणानें तेथील उत्पादकांस बाजारपेठ शोधत बसण्याचें प्रयोजन उरलेलें नाहीं. युद्धकाळांत किंमती वाढू न देण्याचें धोरण अंमलांत असल्याकारणानें युद्धसमाप्तीनंतर पूर्वस्थिति प्राप्त होईल त्या वेळीं एकदम मंदी येण्याची भीती नाहीं. ह्या सर्व घडामोडींत बार्कलेज बँक तिच्या महत्त्वाच्या स्थानास अनुरूप अशी कामगिरी वजावीत आहे."

पॅलेस्टाइनमधील नारिंगें

पॅलेस्टाइनमधील एक चतुर्थीस लोकांचें पोट तेथील नारिंगें, जेपफट व लिंबें ह्यांवर अवलंबून आहे. पॅलेस्टाइनच्या निर्गतीपैकीं तीन चतुर्थीस निर्गत ह्या फळांची असते. ह्या फळांची निर्गत करण्याच्या देशांत पॅलेस्टाइनचा अनुक्रम दुसरा लागतो; पहिला स्पेनचा आहे. पॅलेस्टाइनच्या फळांपैकीं दोन तृतीयांश फळें ग्रेट ब्रिटनमध्ये खपतात. बाकीचीं युरोपमधील देशांकडे जातात. भूमध्यसमुद्र आतां वाहतूकीस बंद झाल्याकारणानें पॅलेस्टाइनच्या फळांची निर्गत अवघड झाली आहे. निर्गतीसाठीं पुरेशा आगबोटी मिळणेंहि कठीण आहे. फळें ढब्यांत भरणें, त्यांचा मोरंबा तयार करणें, त्यांपासून पेकटीन, जनावारांसाठीं सात्विक अन्न, सतें व अल्कोहोल तयार करणें, इत्यादि मार्गांचा अवलंब आतां करणें क्रमप्राप्त होईल. परंतु त्यास थोडा वेळ लागेल. पॅलेस्टाइनजवळच्या देशांत ब्रिटिश फौजा आहेत, त्यांचे रोजचे साण्यांत नारिंगांचा समावेश केल्यास वहातूकीची अडचण दूर होईल, असें सुचविण्यांत येत आहे. नारिंगांत सत्वांस मोठा असतो व ब्रिटिश सैनिकांस नारिंगासारख्या फळांच्या आहाराची संवय आहे.

स्फुट विचार

मुंबई सरकारच्या चालू वर्षातील हिशेबात वाढावा

मुंबई सरकारचे १९४१-४२ चे अंदाजपत्रक प्रसिद्ध झाले आहे. चालू वर्षाचे आरंभीची शिल्लक १०२ लक्ष रुपये होती व चालू वर्षअखेर सुमारे ३ लक्ष रुपयांचा वाढावा उरेल, अशी अपेक्षा होती. आतांच्या दुस्त अंदाजाप्रमाणे, हा वाढावा १०३ लाखांवर जाईल, असें दिसते. आरंभीच्या १०२ लाखांच्या शिल्लकेस हात न लावतां हा आणखी वाढावा रहाणार आहे. हा इतका वाढावा कसा आला ? प्राचीवरील कराच्या उत्पन्नातील हिस्सा प्रांतिक सरकारास द्यायला मिळत असतो. चालू वर्षी मुंबई प्रांताच्या वाढ्यास त्या उत्पन्नातील ६० लक्ष रुपये येतील अशी अपेक्षा होती, परंतु वर्षअखेर सुमारे ८३ लक्ष रुपये येतील, असा संभव दिसतो. रेल्वेजच्या उत्पन्नात वाढ, इन्कमटॅक्सचे दरांत वाढ, इन्कमटॅक्सच्या वसुलीत सुधारणा, इत्यादि कारणांमुळे करांच्या प्रांतिक वाढ्यांत भर पडली. सरकारी मालकीच्या रेल्वेजकडून मध्यवर्ती सरकारास मिळावयाची रकम व इन्कमटॅक्सची प्रांतिक सरकारांत वाटणी करून मध्यवर्ती सरकाराजवळ उरलेली रकम ह्यांची बेरीज १३ कोटी रुपये तरी झाली पाहिजे, अशी नीमाय्य योजना आहे. तथापि युद्धामुळे मध्यवर्ती सरकारचा युद्ध-तयारीचा खर्च वाढला आहे, त्या मानाने प्रांतिक सरकारांचा वाढलेला नाही. त्याचप्रमाणे मध्यवर्ती सरकारच्या उत्पन्नाची मुख्य बाब, म्हणजे कस्टम्सचे उत्पन्न; त्यांत वरीच घट झालेली आहे. ह्या परिस्थितीत, १३ कोटीवरील सर्व रकम प्रांतांत वाटणे योग्य होणार नाही. ह्या दृष्टीने गेल्या वर्षी नीमाय्य योजनेत दुसऱ्ही करण्यांत आली. असें असूनहि, प्रांतिक सरकारांचा इन्कम-टॅक्सचे उत्पन्नाचा वाटा वाढला आहे व पुढील वर्षी ह्या मार्गाने ८९ लक्ष रुपये मुंबई प्रांतास मिळतील अशी अपेक्षा आहे. चालू साली मुंबई सरकारचे पक्स-इजचे उत्पन्न मूळ अंदाजापेक्षा ५० लाखांनी अधिक झाले. हेहि अपेक्षेपेक्षा मोठा वाढावा उरण्याचे एक प्रमुख कारण आहे. सरकारच्या वेगवेगळ्या खात्यांनी बजेटप्रमाणे रकमा खर्च केल्या नाहीत त्याचीहि वाढावा वाढण्यास मदत झाली आहे.

येत्या वर्षातील वाढाव्याचा विनियोग

येत्या वर्षी बजेटांत मोठा वाढावा अपेक्षित आहे, हें वर सांगितलेंच आहे. ह्या वाढाव्याचा विनियोग खालील प्रमाणे करण्यांत येणार आहे. सरकारच्या दारूबंदीच्या धोरणातील बदलामुळे येणाऱ्या जादा उत्पन्नाचा उपयोग मालमत्तेवरील कर कमी करण्याकडे केला जाईल, असें आश्वासन मुंबई सरकारने गेल्या जुलैमध्ये दिले होते. येत्या वर्षी, त्या आश्वासनास अनुसरून, मालमत्तेवरील कर २०% कमी करण्यांत येणार आहे. म्हणजे, कराचा दर पूर्वी १०% व ५% होता तो आतां अनुक्रमे ८% व ४% करण्यांत येईल. दारूबंदीचे धोरण जरा सडक केल्यामुळे येत्या वर्षी सुमारे २४ लक्ष रुपये अधिक मिळतील, तितकीच सूट वरील कर कमी केल्यामुळे घरमालकांस मिळणार आहे. दारूबंदीचे धोरण आणखी सैल करणे म्हणजे ताढी व देशी दारू हांवरील बंदी उठवणे होय व ह्या प्रकारच्या दारूपासूनच सरकारास विशेष उत्पन्न मिळते. दारूबंदीच्या क्षेत्रांत ताढी व देशी दारू हांस बंदी आहे, ती उठवल्याखेरीज मालमत्तेवरील कर आणखी कमी करता येणार नाही, हें उघड आहे. दारूबंदी-

मुळे होणारे सरकारचे नुकसान मालमत्तेवरील कर आज भरून काढीत असले, तरी त्या दोन्हीचा निकटचा संबंध कायमचा चिकटविणे कितपत योग्य आहे, ह्याचा विचार केला पाहिजे. मालमत्तेवरील करांतुन धर्मादाय द्रुष्ट मुक्त नाहीत, त्यांचे नुकसान भरून काढण्यासाठी येत्या वर्षी २ लक्ष रुपये बाजूस काढून ठेवण्यांत आले आहेत. अनपेक्षित अढचणीसाठी तरतूद म्हणून मुंबई सरकार काही रकम बाजूस काढणार आहे. आरंभीची १११ लक्ष रुपयांची शिल्लक अडीअढचणीसाठी म्हणूनच वेगळी हाती ठेवण्याचा सरकारचा विचार आहे. ज्या खर्चाची बजेटांत तरतूद नाही, परंतु जो खर्च करणे सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत आवश्यक होईल, अशासाठी ह्या रकमेचा विनियोग केला जाईल. उदाहरणार्थ, सरकारने आपल्या कनिष्ठ नोकरांस महागाईभत्ता देण्याचे ठरविले आहे, त्याचा बारा महिन्यांचा खर्च सुमारे १२ लक्ष रुपये येईल, तो वरील, फंडांतूनच भागविला जाईल.

कर का कर्ज ?

मध्यवर्ती असेंस्लीमध्ये फिनॅन्स विलावर खर्चा शाली तीमध्मे युद्धाचे कारणामुळे जादा खर्च होत आहे त्याचा पैसा करांच्या मार्गाने का कर्जांच्या योजनेने उभारावा ह्याविषयी भिन्न भिन्न मते प्रदीक्षित करण्यांत आलीं. कोणत्याहि युद्धाचे चांगले, वाईट परिणाम दीर्घगामी असतात. ह्यास्तव त्याच्या खर्चाचा बोजा तें चालू असतां सर्वेच्या सर्व सध्याच्या कर देणाऱ्यांनी उचलवा हें केन्हांहि न्याय्य होणार नाही. युद्ध-खर्चाची तरतूद कर्ज उभारून केली असतां त्याचे व्याज व मुद्दल ह्यांचे ओझे चालू व पुढची पिढी ह्यांच्यामध्ये वाटले जाते आणि ही विभागणी न्याय्य मानली जाते. तथापि, चालू पिढीने युद्ध-खर्चाच्या बोजास मुळीच हात-भार न लावतां तो आपणांमामुन येणारांवर खर्च टकळवा हें अयोग्य होईल. ह्यासाठी कर विरुद्ध कर्ज असा प्रश्न उपस्थित न करतां का दोहोंचे परस्पर-प्रमाण काय असावें ह्याच विचार होणे आवश्यक आहे. हें प्रमाणहि अगदी काटेकोरपणाने ठरवणे अवघड असल्याने तारतम्याने त्याचा निश्चय होणे प्राप्त आहे. उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांचेवर राष्ट्रीय जीवन अवलंबून असल्यामुळे त्यांची हानी होणार नाही अशा बेताने कर बसवण्यांत यावे आणि जो पैसा अशा रीतीने मिळणे व्ययहार्य नाही, तो कर्जांच्या मार्गाने उभारला जावा हें तत्व सरळ व न्याय्य दिसते. युद्धामुळे ज्यांची मिळकत वाढेल त्यांचेवर करांचा अधिक बोजा टाकण्यास कार्हीच, हरकत नाही. त्याचप्रमाणे गरीब व सामान्य स्थितीतल्या जनतेस सहन होणार नाहीत असे कर टाकले गेले पाहिजेत हें उघड आहे. अशा प्रश्नाची प्रमाणबद्धता सर्वसाधारणपणाने सरकारच्या सांपत्तिक धोरणांत आहे किंवा नाही, हें प्रस्तुत प्रश्नाचा विचार होत असतां पाहिजे पाहिजे.

ओगले ग्लास वक्सर्स, लि.

(वार्षिक सभा : ३० मार्च, १९४१)

वरील कॅपनीचा १९४० अखेरचा वार्षिक अहवाल आमचेकडे आला आहे, त्यावरून ओगले ग्लास वक्सर्सच्या अभिर्नंदनाय प्रगतीची चांगली कल्पना येते. प्रभाकर कंदील ओगले ग्लास वक्सर्स मार्गेच यशस्वी करून दाखविले, परंतु योग्य त्या संरक्षणाचे अभावी परदेशी आनिष्ट व फाजिल स्पॅरस त्यांस तोंड देत

आले नाही. आपल्या धंद्यास संरक्षण मिळावें ह्यासाठी ओगळे बंधूंनी सतत प्रयत्न चालविले, परंतु त्यांच्या न्याय्य मागणीची चौकशीहि होण्याची वेळ आली नाही. त्या कारणाने, ओगळे ग्लास वर्क्सला परदेशी कॅविलांच्या अवास्तव स्पर्धेची हळू हळू सोसावी लागली व अनेक वर्षे हलाखीत काढावी लागली. त्या काळांत कारखाना टिकवून धरण्यांत ओगळे बंधूंनी जी चिकाटी दाखविली व प्रगतीचे प्रयत्न चालविले, त्याचें चीज आतां होत आहे, ही अतिशय समाधानाची गोष्ट आहे. चालू युद्धाच्या श्रमदानंतर बाजारभावांत सुधारणा झाली आहे. त्याचा फायदा कारखान्यास मिळत आहेच, परंतु त्या बरोबरच कारखान्याचें उत्पादनहि आतां पूर्वीपेक्षां पुढच्या प्रमाणावर होऊं लागलें आहे. अनुकूल परिस्थितीची वाट पहाण्यांत ओगळे बंधूंनी जो आत्मविश्वास दाखविला, त्याचें फळ आतां दिसत आहे. १९३४ सालापासून चालू वर्षापर्यंत ओगळे ग्लास वर्क्सला आपल्या मालमत्तेवर घसा-राहि काढतां आला नाही, परंतु गेल्या एका वर्षांच्या नफ्यांतूनच सतत वर्षांचा ४७३ हजार रुपये उत्पत्ता कंपनी काढूं शकली व तो काढून १९४० सालाचा २९,३३० रुपये नफा राहिला. त्यांत १९३९ च्या नफ्यांतून पुढें ओढलेले ७,०३८ रुपये मिळवले म्हणजे नफावाटणीस ३६,३६८ रुपये उरतात. त्यांतून भागीदारांस ६% दरानें डिविडेंड वाचें, अशी डायरेक्टर बोर्डाची शिफारस आहे. उत्पादनाची पद्धत सुधारणें व तीत शक्य तेवढी काटकसर करणें, ह्या दृष्टीनें मॅनेजिंग एजेंटंचा प्रयत्न चालू असून त्यांत त्यांस यश येत आहे. युद्धपरिस्थितीमुळे मिळालेल्या संधीचा फायदा घेण्यास ओगळे ग्लास वर्क्स क्षम आहे, इतकेंच नव्हे तर युद्धसमाप्तीनंतर ही प्रगति अलंड टिकविण्याची त्याची शक्ति आहे. ह्या कंपनीचे नेतृत्वाखाली चाललेल्या म्हैसूर ग्लास अँड एम्बेल वर्क्स लि.चीहि प्रगति चांगली चालू आहे. ओगळे बंधूंनी दाखविलेल्या चिकाटीचें व कर्तव्यगारीचें चीज होत आहे, ह्याबद्दल सर्वांचस समाधान वाटे. ओगळे ग्लास वर्क्सची अलंड प्रगति होण्यास फक्त अनुकूल परिस्थितीचाच अभाव होता, परंतु ती आतां प्राप्त झाली आहे. तेव्हां तिचा पुरेपूर उपयोग करून पुढील मार्ग आक्रमण्याचें कार्य ओगळे बंधू यशस्वी रीतीनें करतील, असा विश्वास आहे.

कर्जदारांची सचोटी

अमेरिकेंतील एका विश्वविद्यालयानें बँकांच्या कर्जदारांच्या सचोटीसंबंधी म्हणजे त्यांच्या कर्जफेडीच्या वकशरिपणासंबंधी माहिती मिळवून त्यापासून सारलीलप्रमाणें निष्कर्ष काढला आहे. एड्जुण १०० गुणांपैकी ऑफिसांतील कारकुनांस सर्वांत अधिक म्हणजे ९२ गुण मिळतात, सर्वांत कमी म्हणजे ३८ गुण रंगान्याचे वाट्यास येतात. किरकोळ डुकानदारांस ९०, शाळा-मास्तरांस ८६, डॉक्टर लोकांस ७५, वकीलांस ६१, गिरणी कामगारांस ७१, पोलिसांस ५८, ह्याप्रमाणें गुण दिलेले आहेत. गिरणी-कामगारांत स्त्री-कामगारांची सचोटी पुरुष कामगारांपेक्षा १०%कमी आहे.

सिनेमा ऑपरेटर्सची परीक्षा

मद्रास प्रांतांतील सिनेमा ऑपरेटर्सना ह्यापुढें एक सरकारी परीक्षा घ्यावी लागेल. ही परीक्षा घेण्यासाठी त्या सरकारनें एक बोर्ड निर्माण केले आहे.

हिंदी विमा व्यवसायाचा उत्कर्ष कसा होईल ?

“हिंदुस्थानांतील विमा व्यवसाय कांहीं विशिष्ट पद्धतीस अनुसरून आजवर चालविण्यांत आलेला आहे. इंग्लंडमधल्या विमा पद्धतीची बरोबरी अथवा विमा गणिताच्या तत्वांची शब्दशः अंमलबजावणी हिंदी विमा व्यवसाय एकाएकी करू शकणार नाही. सुपरिटेण्डेंट ऑफ इन्शुरन्सला दिलेले भरमसाठ अधिकार, विमापत्रकांच्या देण्याची ५५% रकम सरकारी व तत्सम रोक्यांत गुंतविण्याची सक्ती, विमा कायद्यानुसार केलेले मूल्यमापनासंबंधी कडक नियम, वाढलेला प्राप्तिवरील कर व सुपर टॅक्स आणि युद्धपरिस्थितीमुळे घटत चाललेलें नवें काम ह्या सर्व गोष्टी हिंदी विमा व्यवसायाचे प्रगतीस पोषक होतील, असें दिसत नाही. सध्या हिंदी विमा व्यवसाय ज्या स्थितीत आहे, त्याच स्थितीत ब्रिटिश व कॅनेडियन विमा व्यवसाय एका काळीं होता व त्या वेळीं त्यास सरकारी मदत मिळाली नसती, तर इंग्लंडमधील व कॅनेडांतील आजच्या मोठ्या कंपन्यांचें वैभव हद्दीस पडलें नसतें. कंपन्यांचें वय, आर्थिक परिस्थिति, इत्यादींचा विचार न करता त्या सर्वांचें एकाच पद्धतीनें नियमन करण्याचा ब्रिटिश कायद्यानें प्रयत्न केला नाही. विमा गणित्यांस जबाबदार व्यक्ती म्हणून तेथें गणपुत्रांत-श्रेत होतें व त्यांस नियमांनीं बांधून न टाकतां त्यांस थोडी मोकळीक देण्यांत आली होती. हिंदुस्थानांत विमा व्यवसायाचा उत्कर्ष व्हावयाचा असेल, तर सरकारनें त्याकडे अधिक सहानुभूतीनें पाहिलें पाहिजे.”—इंडियन लाइफ असोसिएशनचे अध्यक्ष, मि. जे. एम. कॉडॅरो, ह्यांचें भाषण.

शत्रुपक्षीयांच्या मालकीचे ट्रेडमार्क

शत्रुपक्षांच्या ट्रेडमार्कचे ब्रिटिश हिंदुस्थानांतील हक्क इतर मालकी हक्काप्रमाणेंच, कस्टोडियन ऑफ एनिमी प्रॉपर्टी इन इंडियाकडे देण्यांत आले आहेत, असें हिंदुस्थान सरकारनें मार्गे प्रसिद्ध केलेलें होतें. ट्रेडमार्कविषयी हक्क हा व्यापारी गुडविलचाच एक विशिष्ट प्रकार आहे व गुडविलच्या हक्काची वागणी झाली तरच ट्रेडमार्कची होऊं शकते; ट्रेडमार्कचा हक्क स्वतंत्रपणें देतां देतां येत नाही, असें आतां प्रसिद्ध झालें आहे. कस्टोडियनकडे शत्रुपक्षीयांचा सर्वच व्यवहार सोपविलेला नसेल व केवळ त्यांचा माल त्यांचे स्वाधीन केलेला असेल तर ट्रेडमार्कवरील मालकी हक्क कस्टोडियनला प्राप्त होत नाही. शत्रुपक्षीयांचा ट्रेडमार्क वापरणारावर इंडियन पीनल कोडाखाली सटला भरतां येईल किंवा नाही, हें फसवणुकीच्या शक्याशक्यतेवर अवलंबून राहिल.

कंपनी कायद्याखालील नवे नियम

इंडियन कंपनीज अॅक्टांतील १५१ व्या कलमान्वये, अॅक्टास जोडलेल्या पहिल्या परिशिष्टांतील टेबलस व फॉर्मस बदलण्याचा अधिकार गव्हर्नर जनरल इन कौन्सिलला आहे. तथापि शेड्यूलमध्ये सांगितलेल्या, रजिस्ट्रारला यावयाच्या फीची रकम वाढविण्याचा अधिकार त्यास नाही. केलेला फरक गॅझिटेत प्रसिद्ध केला, म्हणजे त्यास कायदेशीर स्वरूप प्राप्त होतें. ह्या कलमास अनुसरून, हिंदुस्थान सरकारनें कांहीं नवीन नियम केले आहेत, ते १ एप्रिल, १९४१ रोजी अमलांत येतील व त्या तारखेपासून पूर्वीचे नियम रह होतील. कांहीं विशिष्ट तऱ्हे रजिस्ट्रारकडे दाखल करण्यास सध्या ५ रुपये फी पडते, ती ह्यापुढें ३ रुपये करण्यांत आली आहे.

मुंबई येथील अखिल भारतीय औद्योगिक परिषद व महाराष्ट्रातील संघटना

(लेखक:—श्री. एन. जी. आपटे, बी. एजी., जलसालग्रपारंगत, मॅनेजिंग डायरेक्टर, करल प्रॉक्टरस कॅ. लि. पुणे)

मुंबई येथे नुकतीच अखिल भारतीय औद्योगिक परिषद भरली. या परिषदेत प्रायुक्त्याने मध्यम व लहान धंद्यांचाच विचार घ्यावा. या विचारांत अर्थातच सर्वसाधारण ज्या तक्रारी आहेत त्यांचाच विचार होणे अपरिहार्य होते व त्याप्रमाणेच चढले. परिषदेचे अध्यक्ष सर विश्वेश्वरअय्या यांचा बराचसा कटाक्ष परिषद यशस्वी होऊन त्यानंतरचे कार्य नेटाने व चिकाटीने होण्यावर होता. त्यास अनुसरूनच त्यांनी चालकांना वेळोवेळी सूचना दिल्या होत्या. परिषदेतील सर्वच ठराव महत्त्वाचे व अत्यंत सम्योचित होते. परंतु महाराष्ट्राच्या दृष्टीने विचार करतां मात्र त्यांतील दोन चारच महत्त्वाचे होते व त्याच ठरावांवर फक्त महाराष्ट्रातील परिषदेस गेलेले कारखानदारांचे, मराठी नेंबरचे व छापखानदारां संघाचे प्रतिनिधी बोलले.

प्रादेशिक संघटना

महाराष्ट्राचा सर्वसाधारण विचार केला तर औद्योगिक उन्नतीचा प्रयत्न नुकताच सुरू झाला आहे व ज्याचे मांडवल १० लाखांचे आहे असे कारखाने बोटावर मोजण्याजोगेच भरतील. १ लाख ते १० लाख या सद्दारांत १०११५ पर्यंत येतीलसे वाटते. बाकीचे त्यांच्या आंतच आहेत, एकंदर सुमारे २५० कारखान्यांपैकी फारच थोडे कारखाने बरीलप्रमाणे मोठे असल्याने महाराष्ट्रांत सध्या बहुतेक कारखाने लहानच आहेत. त्यादृष्टीनेच महाराष्ट्रातील औद्योगिक संघटनेचा विचार करावयास पाहिजे ही गोष्ट अगदी उचढ आहे. हे कारखाने नवीनच असल्याने त्यांना सर्वच प्रकारच्या संरक्षणाची व मदतीची अपेक्षा आहे. आणि त्यासाठी प्रथमतः संघटनेची आवश्यकता आहे. मुंबई एथे जे २४ महत्त्वाचे ठराव म्हणून झाले त्यात हा संघटनेचा ठराव होता. या ठरावाप्रमाणे एक अखिल भारतीय संघटना निर्माण करावयाची व त्या संघटनेमार्फत औद्योगिक बाबींतील अडचणी घेतेचें निवारण करावयाचें अशा आशयाचा होता. या अखिल भारतीय संघटनेचे घटक म्हणून प्रादेशिक समित्या निर्माण करावयाच्या व या प्रादेशिक समित्यांनी आपल्या प्रदेशांतील सर्व कारखानदारांची चौकशी करून त्यांच्या अडचणी अ. भा. संभेमार्फत सरकार अगर जनतां अथवा परदेश यांचे पुढे मांडून त्यांची विवेचाट लावण्याची सटपट करावयाची. या प्रादेशिक समितीने अ. भात समितीमार्फत बरीलप्रमाणे कार्य करून घेत असतांना आपल्या प्रदेशांत काय काय होणें शक्य आहे, कच्चा माल कोणता आहे त्याचा जास्तीत जास्त उपयोग आपल्या प्रदेशाचे उन्नतीकडे कसा करून घेता येईल व त्यामुळे आपल्या देशाची संपत्तिकशी वाढेल, याचाही विचार करावयाचा आहे. त्याचप्रमाणे आपल्या प्रदेशांतील भागाचे लहान लहान घटकापर्यंत ही संघटना कशी पसरविता येईल याचाही विचार करून त्याप्रमाणे कार्य करावयाचें आहे, व ही संघटना शेवटीं ताळुके व शहरे या पर्यंत पोहोचवावयाची आहे. अशा संघटनेची आवश्यकता तर आहेच; परंतु नसल्यास यापुढे नुकसान मात्र होण्याचा संभव आहे.

अशा प्रकारे या परिषदेतून एक महत्त्वाची संघटना निर्माण होत आहे. त्याचा महाराष्ट्रानें फायदा घेणे आवश्यक व अगत्याचें आहे. परिषदेत आणली महत्त्वाचा ठराव म्हणजे तयार झालेल्या मालाच्या विक्रीच्या योजनांचा होय.

विक्रीचें मध्यवर्ती केंद्र

महाराष्ट्रातील लहान लहान धंद्यांचा विचार करता त्यापैकी प्रत्येकाला स्वतंत्र विक्रीची संघटना निर्माण करता येण्याजोगी नाही ही गोष्ट अगदी उचढ आहे. अशा परिस्थितीत एक मध्यवर्ती विक्री करणारी संस्था असल्याने फारच फायदा होणारा आहे. या प्रकारचा प्रयत्न करीत असतांना संघटित जाहिरात, संघटित खरेदी, संघटित यंत्रनिर्मित, संघटित प्रचार वगैरे गोष्टी या मध्यवर्ती संस्थेमार्फत जाणोभापच होतील. या संस्थेचे मुख्य काम म्हणजे कारखानदारांचा माल पाहून तो चांगल्या मार्गदाराचा आहे किंवा नाही तें ठरवून त्याच्या संपाची हमी देऊन विकत घेणे हें होय. त्याचप्रमाणे अशा कारखानदारांना कच्चा माल धारक भावानें घेऊन पुरवठा केला पाहिजे. कारखानदारांच्या मालाची जिल्हानिहाय केंद्रे काढून त्यांच्या विक्रीची व्यवस्था करावयास पाहिजे व त्या ठिकाणीं तात्कालिक कायम प्रदर्शने व प्रात्यक्षिके दाखविळी पाहिजेत व बंधनर या कारखानदारांचा माल समाजाच्या नजरेपुढें कायम राहील, अशी व्यवस्था केली पाहिजे. (अशा प्रकारचा प्रयत्न पुणे एथे सध्या लेखकानें चालविला आहे. त्यांत सुमारे २५ कारखानदारांचा माल आहे.)

इतरही अनेक ठराव परिषदेनें मंजूर परंतु त्यापैकीं बहुतेकांचा आशय सरकारला विनंती करावी असाच होता. व तोही रास्तच होता. आज सरकारवर दडपण आणून कार्यभाग उरकावा हें म्हणणेंच शक्य नाही. कारण तशी प्रभावी संघटनाच अस्तित्वांत नाही. यासाठीच संघटनेचा ठराव अत्यंत महत्त्वाचा असें वर म्हटले आहे. या संघटनेसाठीं पैसा आवश्यक आहे आणि तो पैसा कारखानदारांच्या मालाची विक्री झाल्याशिवाय मिळणार नाही. यासाठीं परिषदेतील दोन ठराव परिणामी फारच महत्त्वाचे उरतील. महाराष्ट्राचा विचार करतां महाराष्ट्रानें आपली प्रादेशिक समिती स्थापन करणें अत्यंत अवश्यक आहे. महाराष्ट्रांत सध्या उणेपुढें २००१२५० लहान लहान धंदे आहेत. या सर्वाना महाराष्ट्राची प्रादेशिक संघटना आवश्यक एवढेंच नव्हे पण अपरिहार्य आहे. अशा प्रकारची संस्था निर्माण हातीं तर पुढील गोष्टी यथाक्रम होतीलच. या प्रकारच्या प्रादेशिक संघटनेचें काम, परिषदेचे वेळीं लेखकानें त्याची आवश्यकता पाहून करण्याचें, संघटनेच्या ठरावास पुढी देतांना समित्तें आहे. महाराष्ट्रातील कारखानदारांनीं बरील विचार घ्यानांत घेऊन या संघटनेंत भाग घ्यावा. संघटना करण्यास कोणीतरी प्रारंभ करणें अवश्यक असल्याने सध्या माहिती ज्या करण्याचें काम करण्यास सुरुवात केली आहे. तरी महाराष्ट्रातील कारखानदारांनीं आपली समग्र माहिती व पत्ता वगैरे माझेकडे बरील पत्त्यावर पाठवावा. त्याचप्रमाणे बरील परिषदेतील विचारसरणीबाबत स्वतःचेंहि मत कळवावें व महाराष्ट्राच्या संघटनेबाबत कांहीं सूचनात्मक लिहावयाचें असल्यासहि लिहावें. ही समग्र माहिती जमविल्यावर महाराष्ट्रातील कारखानदारांची एक परिषद भरवून या प्रादेशिक संघटनेची निश्चित योजना ठरविण्यांत येईल. तरी महाराष्ट्रातील कारखानदारांनीं परिषदेसंबंधी आपलें मत, आपली समग्र माहिती व पत्ता इतकी माहिती मजकडे १२२ ए सदाशिव या पत्त्यावर पाठवावी.

सहकारी दिनाची समा

रविवार ता. ९-३-४१

स्थळ : नंदुरवार म्युनिसिपल हॉल. वेळ : सायंकाळीं ६ वाजतां.
सभेस नंदुरवार म्युनिसिपल सर्व्हेटस को. सोसायटी, नंदुरवार मुस्लिम अर्बन को. सोसायटी, नंदुरवार चर्मकार, आणि नंदुरवार अर्बन अशा चार स्थानिक सहकारी संस्थांचे सभासद, प्रोव्हिन्सिअल को. ऑ. बँकेचे सीनिअर इन्स्पेक्टर, इन्स्पेक्टर, एजंट, क्लर्क, श्री. आर. वी. कुलकर्णी, वी. ए., ट्रेझरी ऑफिसर नंदुरवार व इतर स्थानिक सभ्य गृहस्थ असे एकंदर ५० लोक उपस्थित होते.

श्री. हुसाणेवाला यांनी आजच्या सभेचे अध्यक्षस्थान श्री. व्ही. के. जहागिरदार यांनी स्वीकारावे अशी सूचना मांडली तीस श्री. शेख मुनीर शेख दगू यांनी अनुमोदन दिले.

इशतनन ह्याल्यावर सभेच्या कामास सुरवात झाली.

अध्यक्षांनी सुचविल्यावरून श्री. धारप, सीनिअर इन्स्पेक्टर यांनी संदेश वाचून दाखविला. नंतर निरनिराळ्या सोसायट्यांचे अहवाल वाचून दाखविण्यांत आले.

सवलतीच्या योजनेबद्दल श्री. धारप यांनी स्पष्टीकरण करून शेतकी सोसायट्यांनी या योजनेचा कसा फायदा घेतला हें सांगितले. अर्बन सोसायट्यांनाही, त्यांनी जर सात्याकडे मागणी केली तर अशा तऱ्हेची योजना मंजूर करून घेतां येणें शक्य आहे. तरी जरूर वाटल्यास त्यांनी त्याप्रमाणें मागणी करावी.

इतर वक्त्यांना बोलण्याबद्दल अध्यक्षानीं विनंति केल्यावरून श्री. सेहागळे, बँक इन्स्पेक्टर, यांनी सहकारी चळवळीबद्दल विवेचन केले. त्यांनीं सांगितले कीं, सहकारी तत्त्वाचा समावेश 'भांडवलशाही' किंवा 'मजुरशाही' यांत न होतां ती चळवळ 'एकासाठीं सर्व आणि सर्वांसाठीं एक' या तत्त्वावर आधारित आहे. हिंदुस्थानांतील ऋणग्रस्त शेतकऱ्यांना आपली सवेतोपरी उन्नति करून घेण्यास सहकार्यांशिवाय दुसरा तरणोपाय नाही. सहकारी संस्था यशस्वी आणि कार्यक्षम व्हाव्यात असें वाटत असेल तर अशा संस्थांची वसुली बक्षशीर आणि चांगली झाली पाहिजे. यापुढे सर्वांनी, विशेषतः शेतकऱ्यांनी, सहकारी चळवळीस आपलें जीवन समजावयास पाहिजे.

नंतर श्री. आर. व्ही. कुलकर्णी यांनी सांगितले कीं, सहकारी चळवळीचे स्वरूप प्रत्येक देशांत स्थानिक गरजांप्रमाणें असतें. युरोपमध्ये ही चळवळ स्टोअर्सच्या रूपानें अवतरली. आपल्याकडे ती शेतकी पतपेठ्यांच्या स्वरूपांत दिसत आहे. पेठ्यांच्या सभासदांनी संस्था आपली आहे, अशा भावनेनें तिच्याशीं वागावे. सहकारी संस्थेंत व्यवहाराचें शिक्षण मिळून मनुष्य हिशेची बनतो. चाल कांच्या अर्गी त्यागवृत्ति बाणते. ज्या प्रमाणांत प्रत्येक सभासदाचे अर्गी संस्थेबद्दल आपुलकी आणि तिच्यासाठीं त्याग करण्याची तयारी उत्पन्न होईल तितक्या प्रमाणांत सहकारी संस्था यशस्वी होतील.

शेवटीं अध्यक्षानीं साठील आश्याचें भाषण केले:-

आतां या ठिकाणीं वाचलेल्या सोसायट्यांच्या अहवालांपैकीं नंदुरवार मुस्लिम अर्बन सोसायटीच्या अहवालांत दिसून आलेली तिची प्रगति कौतुकार्थ्य आहे. या सोसायटींतील सभासदांमध्ये एकी आणि संघटना असून तिचे कर्णधारत्व श्री. इनामदार यांच्या सारख्या निःस्वार्थी आणि निरलस कार्यकर्त्यांकडे आहे आणि

त्यामुळेच तिची सल्लोसाल प्रगति होत आहे. या सोसायटींतील सभासदांना सोसायटीपासून फायदा होत आहे. इतर सोसायट्यांनीही या सोसायटीचा आदर्श आपल्यापुढें ठेवावा आणि आपली प्रगति करून घ्यावी. नंदुरवार अर्बन बँकेतही वसुलीचे वावर्तीत सुधारणा दिसून येत आहे. ही बँकही लौकरच आपली जास्त प्रगति करील अशी आशा आहे.

सहकाराची नैतिक बाजू

पूर्वीची 'उचम शेती' ही म्हण मागे पडली याला कारण शेती नसून आपल्या अर्गी बाणलेला आळस, आपण करीत असलेला वैरवाजवी लचें हा आहे आणि म्हणून शेती कनिष्ठ झाली. सहकारी चळवळ ही आर्थिक असून शिवाय तीस नैतिक पाठबळही आहे. पण अलीकडे या चळवळीचा नैतिक ऱ्हास होत असल्यामुळे ती बऱ्याच तितकी यशस्वी होत नाही. ती पूर्णपणें यशस्वी व्हावी असें वाटत असेल तर तिच्या नैतिक बाजूवर जोर द्यावयास हवा. कर्ज काढणें आणि परत वसुली करणें यांत प्रामाणिकपणा हवा; नुसती यांत्रिक पद्धत नको. सावकार आणि पतपेठी हीं बाह्यकारांनी एक दिसलीं तरी त्यांच्यांत अंतर आहे. सावकार कुळाची ऐपत पाहून कर्ज देतो पण पेढी पत पाहून देते, सावकाराचें कर्ज भरमसाट असतें, पेढीच्या कर्जास बंधन असतें. सहकारी चळवळीमुळे शिस्त, संघटन, एकोपा यांचें शिक्षण मिळून व्यवहारावृत्ति अर्गी बाणते, उत्पन्न पाहून सर्व्च करावा अशी शिकवण मिळते आणि अशा सधेनें ही चळवळ मनुष्याच्या उन्नतीस पोषक ठरते. सोसायटीपासून होणारा नफा सावकाराच्या नफ्यासारखा एकाचच्या मालकीचा न राहतां सर्वांच्या मालकीचा राहतो. अशा तऱ्हेच्या या चळवळीपासून सर्वांनी आपला फायदा करून घ्यावा.

शेवटीं श्री. हुसाणेवाला यांनी अध्यक्षीचे आणि जमलेल्या सर्व सभासदांचे आणि सभ्यगृहस्थांचे आभार मानले. पानहुपारी होऊन समारंभ संपला.

ढायरेक्टरांचा मेहनताना

लिमिटेड कंपनींच्या आर्टिकल्समध्ये तशीं तरतूद नसेल. अथवा भागीदारांनी साधारण सभेंत संमति दिलेली नसेल तर ढायरेक्टरांस त्यांच्या कामाबद्दल मेहनताना घेतां येणार नाही. ढायरेक्टरांस साठीलपैकीं कोणत्याही रीतीनें फी घेतां येते:-

- (१) आर्टिकल्सनीं ठरविलेली एकूण रकम आपआपसांत वाटून घेणें.
- (२) आर्टिकल्सनीं ठरविलेली प्रत्येक ढायरेक्टरास व अध्यक्ष सावयाची रकम त्याप्रमाणें घेणें.
- (३) आर्टिकल्सनीं ठरविल्याप्रमाणें सभेस हजर राहिल्याबद्दल रकम घेणें अथवा एकूण रकम ढायरेक्टरांनी त्यांच्या हजेरीच्या प्रमाणांत वाटून घेणें.
- (४) ठरावीक मेहनतान्याचे ऐवजी अथवा त्याखेरीज आपली रकम नफ्याचे ठरावीक प्रमाणांत घेणें.
- (५) कंपनीची साधारण सभा ठरवील, त्याप्रमाणें मेहनताना घेणें.

सर्भांच्या हजेरीच्या प्रमाणांत फी घेण्याचा प्रघात साधारणतः आढळतो. ही फी हें त्यांस कंपनीचें देणें ठागवें व इतर घेणेंदारांप्रमाणेंच त्यांची भूमिका राहाते. आर्टिकल्सनीं ढायरेक्टरांस बोर्डीच्या सभेस हजर राहण्यासाठीं प्रवाससर्च देण्याची तरतूद केलेली असेल, तरच त्यांस तो मिळू शकतो. नाहींत फीमध्यकः त्या सर्वांची व्यवस्था केलेली आहे, असें समजलें जातें.

बाटांचे बूट

बाटा बूट जगप्रसिद्ध आहेत. बाटाचे कारखाने जगाच्या प्रत्येक भागात आहेत. हिंदुस्थानांत बाटांच्या बुटांचा कारखाना बाटा-नगर येथे १९३२ मध्ये सुरू झाला. दहा वर्षांच्या कालावधीत अत्येक महत्त्वाच्या शहरांत बाटा कंपनीची स्वतंत्र दुकाने थाडण्यांत आलेली दिसतात.

टोमस बाटा यांनी वयाच्या त्रवदाव्या वर्षी शाळा सोडून बूट तयार करण्याच्या वडिलांच्या धंद्यात प्रवेश केला. त्यानंतर बाटांनी स्वतंत्र धंदा करण्याचा प्रयत्न केला. त्यांत अननुभव व भांडवलचा अभाव या दोन कारणांनी त्यांना अपयश आले. परत वडिलांकडे जाऊन त्यांनी धंद्यास सुरवात केली. त्यांत व्हल्व्हळ यशहिये येऊ लागले. पुढे कामगारांची संख्या कामाचे मानाने अगुरी पढू लागली म्हणून हातांनी चालविण्याची यंत्रे बसविण्यांत आली. भांडवलाची सोय झाल्यावर उत्पादन अखेरीस पुरेशा यंत्रसक्तीनेच करण्यांत येऊ लागले. त्यानंतर बाटांनी युरोपमधून अमेरिकेस प्रयाण करून तेथील बुटांच्या कारखान्यांत प्रत्यक्ष काम केले. त्याचा उपयोग त्यांना पुढे अतिशय झाला.

१९३१ मध्ये हिंदुस्थानांत जगाच्या दृष्टीने पाहाणी करण्याकरिता बाटा आले असतांना बाटांनी म्हटले आहे:—“२५ कोटि हिंदी लोकपैकी फक्त १ (एक) कोटि माणसांनाच पादजाण विकृत घेऊन वापरण्याचे सामर्थ्य आहे. आणि बाकीची २४ कोटि माणसे अनवाणी चालतात. युरोपांत वर्षाविरून अनवाणी चालण्यापेक्षा हिंदुस्थानातील उन्हांने चरचरणाऱ्या जमिनीविरून चालणे अधिक फ्लेशाचे आहे.”

बाटांचा हिंदुस्थानातील कारखाना बाटानगर येथे आहे. बाटा-नगर ही शेकोटोव्हाक मंडळींनी नदीकाठी बसविलेली, बागा उद्यानांनी नटलेली आणि औद्योगिक हालचालींनी गजबजणारी थक नमुनेदार वसाहत आहे.

मुख्य मुख्य खतांतील द्रव्ये.

खतांचे नांव.	सत्त्वांश—शेंकडा प्रमाण.			किंमती अदमासे
	कार्बोनिअम	फॉस्फोरस	कॅल्शियम ऑक्साइड	
सल्फेट ऑफ अमोनिया.	२०	११ रु.पोने, २२० पौंड.
नायट्रेट ऑफ सोडा ...	१५	१३ रु. "
सुपर-फॉस्फेट	२०	६ रु. "
सल्फेट ऑफ पोटेश	५८	...	१३ रु. "
हाडाचा चूर् (योनमील).	३ ते ५	...	२३	८ रु. "
मुसुंगाचा पॅड ...	६ ते ५	...	१३	५१ ते ८ रु. पहा, २५० पौंड.
करडईची पॅड ...	६ ते ७	१५	२	५ ते ६ रु. पहा.
एरंडीची पॅड ...	३ ते ५	...	३	...
मासली ...	५ ते ६	...	३	...
ग्रेण्डन ...	५ ते ६	...	३	गाडीस ८ आणपासून २ रु. पर्यंत.
युराचे मून ...	३ ते ५	...	३	थोडे
सोनसन ...	३ ते ५	...	३	२ रु. "
परगुनी रास ...	१ ते २	३ ते ३	३	३ रु. "
लेडीसन ...	५	...	५	५ रु. "

दि

बँक ऑफ महाराष्ट्र,

लिमिटेड

सर्व तऱ्हेचा बँकिंगचा व्यवहार केला जातो
बँकेची शेअर-विक्री चालू आहे

मुख्य कचेरी
लक्ष्मी रोड, पुणे.

मुंबई शाखा
दलाल स्ट्रीट, कोट

पुणे शाखा
डेकन जिमखाना

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून) ३%

सरकारी आणि निमसरकारी रोले

५% कर्माफ लोन (१९४५-५५)	१२२-०
४% १९४३	१०४-१०
३% विनमुदत	९६-०
३% १९४०-५०	१०२-४
३% (१९६३-६५)	९५-०
२% १९४८-५२	९६-३५
४% पोर्ट ट्रस्ट (लाभ मुदत)	१०८-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुदत)	१०४-०
५% नैसर्ग कर्ज (१९५३-६३)	११४-६
५% नैसर्ग कर्ज (१९५५)	१२५-०

मंडळ्यांचे भाव

(कंसातील पहिला आकडा भागाचा दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा पयल सालेले मांडवल व कंसांमंतरचा आकडा वार्षिक विभिदंड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४२-८
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	१०८-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४३-०
इंफिरिअल बँक (५००) १२%	१५५२-८
वचि प्रॉ. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिसर्व्ह बँक (१००) ३%	१०५-४

बीज

बीजे टुवे ऑर्टि. (५०) ४%	१३६-८
कराची (१००) ९%	२१५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२२५-०
टाटा पॉवर ऑर्टि. (१०००) ५%	१६०२-८
आंध्र पॅट्रॉल ऑर्टि. (१०००) ४%	१८१०-०

रेल्वेज

दौंड-वाराणसी (१००) ४%	१०४-४
पाचोरा-जामनेर (१००) ३%	६३-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) १%	८४५-०
तापी पॅट्रॉल (५००) ८%	६४०-०

इतर

बेलापूर शुगर (५०) १० रु.	२०८-०
इन्फ्रेस्ट्रुमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४८-८
शिवा स्टिम (१५) १ रु.	२१-४
न्यू इंडिया विमा (४५-१५) १ रु. ८ आ.	४१-९
ओरिएंटल विमा (२००) ३२५ रु.	३९३५-०
टाटा आयर्न प. प्रे. (१५०) ९%	२१३-१२
टाटा आयर्न डु. प्रे. (१००) १८ रु. १० आ.	१४५-४
टाटा आयर्न ऑर्टि. (४५) १५ रु.	३९२-०
टाटा आयर्न डिफेंड (३०) ४५ रु. ११ आ. ३ वे	१९६०-०
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१३९-८

सोने-चांदी

सोने (मिटर) प्रत्येक तोळ्यास	४३-१२-६
चांदी प्रत्येक १०० तोळ्यास	६३-२-६

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कल

ह्यावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी, अहमदाबाद

“अर्थ” ग्रंथमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची लोकप्रिय पुस्तकें.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.
- २ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.
- ३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

- १ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.
- २ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील इतर पुस्तकेंहि पुरविली जाताल.

अर्थ ग्रंथमाला, पुणे ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरू केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक निवास भोजनालयांत

उतरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर भोकळी जागी व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अबर होम्स,

६१९ शानवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणे.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदे शिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

पराडकर टेलर्स अँड कॅडिमी, ६७२ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver.
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००; किंमत ३ रुपये
या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धान्तांचे विवेचन केले
आहे.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

वंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति यांचे सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या भाषेत केलेले असून बँकांनी आपला व्यवहार सुरक्षितपणे व फायदेशीर रीतीने कसा करावा या बाबतीत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्काँट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितीत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास वरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्याने मुद्दाम त्यांचे बोधप्रद विवेचन या पुस्तकांत केले आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळे सदर पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचेकरितांच ते सहेतुक लिहिले आहे, असे म्हणण्यास हरकत नाही. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिन्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनी विशेषतः हे पुस्तक अवश्य वाचावे.

दुसऱ्या आवृत्तीत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणे समाविष्ट केली असून रिझर्व्ह बँकेने सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचे विवेचनहि त्यांत आलेले आहे.

किंमत १ रु. ८ आ. टपालखर्च वेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ता:—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणे ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ बेक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६ शनवार पेठ, पुणे २.

हे पत्र पुणे, पेठ मंबुडा व. नं. ११५१ आर्यभूषण लामसाण्यात रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व रा. भाग्यदत्त धामन काळे, यां. ए, यांनी ‘दुर्गापिठास, ’ मंबुडा, व. नं. १२४११३, पुणे शहर, येथे मसिद्र केले.